

abril 1981

SERRA D'OR

MONTSERRAT: CENTENARI DEL PATRONATGE

Maur M. Boix, Pere Casaldàliga, Miquel Estradé,
Josep de C. Laplana i Jordi Molas

REFLEXIÓ SOBRE EL CARTELL

Alexandre Cirici

LA GESTUALITAT A CATALUNYA

Jaume Mascaró

passar el dia, empènyer l'any

entorn del 1800

un punt curiós, en la història de la llengua catalana, vindria precisat a València al voltant de l'any 1800. Ho podem intuir a través del material imprès supervivent. La cosa degué començar abans, i, ara, en dir «la cosa» no sé ben bé què vull dir. De fet, al llarg del segle XVIII, les impremtes catalanes havien llençat al mercat una abundant producció rimada, romanços en forma de monòleg o de diàleg, amb temes de circumstàncies, generalment insignificants, que degueren tenir un cert èxit, a jutjar per les no poques reedicions que aconseguiren. Eren plecs solts: literatura «de fil de canya», o «de cordill», denominacions relacionades amb la manera en què es venien. Sembla que, abans d'entrar en el terreny de la tipografia, aquests «romanços» o «colloquis» havien circulat de viva veu per recitadors professionals, i hem de recordar que se'n van escriure molts més que els que arribaren a penetrar en el públic. I resulta que, el 1801 i 1802, aquesta massa de papers augmenta considerablement. Per què?

Comencem per no disposar encara d'un repertori de «colloquis». Els que recullen Maria Aguiló en el *Catálogo* i Ribelles Cordero en la *Bibliografía* són —ho he comprovat— una mínima part de les existències, i no estic gens segur de conèixer-ne grans quantitats. És una llàstima que ningú no s'hagi preocupat del tema. Potser una ressenya dels fulls avui localitzables en biblioteques públiques i privades ajudaria a comprendre com funcionà aquella producció literàrio-populista, i a aclarir-ne les intencions. Insistiré en això: els preceptes setcentistes ja són suggestius. Com sabem que ho són les prolongacions del gènere, que perduren durant tot el XIX. Una visió global de la maniobra no solament fóra útil per a la «història de la llengua» sinó també per a la «història» *tout court* del País Valencià. Breu: es tractava d'una operació de diverses operacions— propagandística projectada damunt el poble catalanoparlant, amb motivacions polítiques diafanes. El resultat és tret una conclusió provisional: l'entrada, s'intentava crear o consolidar

un sentiment d'adhesió a la monarquia. D'entrada: en el XVIII.

Les excuses, en aquest principi, van ser diverses: unes efemèrides dinàstiques —casaments, coronacions, parts, de la família reial— que es reflectien en festes, o bé festes religioses, i també alguna guerra pel mig. Sóc incapaç, ací, de perfilar-ne la cronologia ni de particularitzar-ne la temàtica. És un treball pendent que demana investigacions i temps que no estan al meu abast. Crec, però, que la campanya de «mentalització» —quina parauleta, Mare de Déu!— era calculada. I era calculada perquè, segurament, la classe dominant la veia necessària. Calia obtenir una adhesió popular a les institucions: una adhesió que, si més no, era dèbil i havia de reforçar-se. Això ha passat sempre, i continua passant: entre el poble i les institucions, l'entusiasme recíproc, o la confiança, sol ser difícil. El detall que sorprèn és que la «llengua» hi fos el vehicle obligatori. L'esquema borbònic, des de Felip V, el descartava. I, tanmateix, hagueren d'assumir-lo. Per què? No perquè els valencians de l'època, fins els més rurals o analfabets, fossin impermeables al castellà. Ens consta que el castellà ja no era «incompreensible» als Països Catalans, en grans àrees demogràfiques dels Països Catalans. Què, doncs?

Seria arriscat d'imaginar una «resistència lingüística» a la València del 1800. Però... Tinc a la vista quatre planes impreses a les darreries del 1801: a doble columna, l'una en castellà i l'altra en català, reproduïxen de la «Gazeta extraordinaria de Madrid» una «representació» de Godoy a Carles IV a propòsit d'uns incidents provocats per una qüestió de lleves. El text català és «gramaticalment» molt digne, dins els costums del moment. Hi ha els castellanismes ortogràfics —escassos— i lèxics que eren d'esperar. Només. El to del llenguatge és «culte»: burocràtic. I la pregunta s'imposa: ¿a què venia aquesta concessió al «dialecte», i a un «dialecte» no massa dialectal, si val l'expressió? Un notari avala la traducció, i això fa suposar

que l'imprès procedia de fonts oficials. ¿S'adreçava al «poble-poble», a la multitud que no sabia llegir i que mantenia impertèrrita el seu català colloquial? El detall s'ha de tenir en compte.

El 1802, després de resolta la crisi de les lleves que havien crispat la ciutadania, Carles IV i la seva parentela visiten València. I aleshores es desencadena una allau de «colloquis» efusius, pensats de cara al veïnat subaltern, que promouen o intenten promoure l'afecte als reis. Sens dubte, aquell viatge de Carles IV a València fou «polític»: pensat a fi de calmar les iras del poble baix, primer afectat pel reclutament forçós planejat per Godoy o per qui fos. Els autors dels «colloquis» —Aguiló renuncià a «catalogar-los», de tants com eren— van funcionar com a instrument servil de Godoy. Mitjançant qui? Tant se val. Convé retindre la dada, però. I el cas és que, alhora, la premsa de València publicava també poemes pro-dinàstics en català, i en un català decididament «culte», i amb esquemes retòrics inefablement neoclàssics...

Amb independència d'una hipotètica «qualitat literària» que tot això pugui concentrar, hi ha el fet sociològic de la «llengua». A la València del 1800 conviuen uns poetes «cultes» i uns poetes «populars» —o eren els mateixos?— que oferien el català respectiu a una clientela concreta, discriminada: els uns al poble, els altres a un sector lletrat. Però tots coincidien en la palpació entusiasta davant Carles IV. Després... Quan, arran de les velleïtats absolutistes de Ferran VII, l'embolic es fa més fort, la línia popular, i, per tant, constitucionalista, es manté; com també, menys, l'absolutista. Els versificadors cultes opten pel castellà. Si hi ha alguna excepció, és anecdòtica. Què hi havia passat mentrestant? Hi ha un buit per explicar fins al 1830 o trenta-i-tants. Realment, el primer poema «renaxentista» que es publica a València són vuit ratlles de López-Soler inserides en la novel·la *Los bandos de Castilla*. Cito de memòria. No són precisament uns versos gloriosos, però Déu n'hi do. —JOAN FUSTER.